

Rattaretke paigad

* **Olustvere** kuulub Eesti vanimate asulakohtade hulka, esimesed kirjalikud andmed pärinevad aastast 1424. Olustveres asub Eesti üks paremini säilinud mõisaansambleid. Lisaks kaunile lossile ja säilinud kõrvalhoonetele pakub siinmailu 20 hektari suurune inglise stiilis mõisapark, kus kasvamas rohkem kui 100 liiki puid-põõsaid. Pargi vanim puu on kaheharuline tamm, millel vanust 300 aastat ning mida kutsutakse Armastuse Tammeks. Pargist saavad alguse uhked tammedest, vahtratest, pärnadest ja saartest koosnevad alleed, mida ühtekokku 10 kilomeetrit. Mõisakompleksi haldab Olustvere Kõrgem Põllumajanduskool.

* **Kurgjal** asub Carl Robert Jakobsoni (1841–1882) talumuuseum. Kurgja-Linnutaja talukompleksi Pärnu jõe kaldal on säilitatud-taastatud sama võimsana nagu C.R. Jakobson ta ehitas.

* **Jüriõuel** on A.H. Tammsaare ema Ann Bakhoffi lapsepõlvkodu. Paik on tähistatud mälestuskiviga.

* **Hüpassaares** asub helilooja Mart Saare (1882–1963) sünnikodu-majamuuseum. Mart Saar, kelle helilooming lähtub rahvaviisidest, on loonud umbes 130 klaveripala, 140 soololaulu ja 300 koorilaulu. Osakesega Mart Saare loomingu saame tutvuda Hüpassaare laululaval Viljandimaa kooride vahendusel. Hüpassaarest alguse saav laudtee viib meid Soomaa suurimale soomassiivile Kuresoole (10 842 ha).

* **Lubjassaares** asub Eesti rahvusliku maalikunsti rajaja, professor Johan Köleri (1826–1899) lapsepõlvkodu-talumuuseum.

* **Ruunaraipe, Miiliaugu, Sauga ja Osju luided** on Balti jääpaisjärve kunagist veetaset märkivad rannamoodustised Sakala kõrgustiku läänenõlval. Luided on kuni 11 m kõrged, neilt on leitud mitmeid taimharuldusi nagu kändas-kipslill, palu-karukell ja liiv-hundihammas.

* **Sandra küla** asutati Põhjasõja aegu. Sildade rohkuse tõttu nimetati seda ka Sillavallaks. Praegu elavad endise suure ja jõuka küla maadel, kus pärast II maailmasõda koolgi töötas, vaid mõned pered.

* **Lemmjõe keelemetsa** on rajatud õperada, mis tutvustab paiga looduse

omapärasid. Kuna mets asub kahe jõe vahel, on ta mõjutatud perioodilistest tulvadest. Selliseid laialehiseid metsi, kus liikideks jalakas, saar, pärn, vaher, tamm, remmelgas ja künnapu, on Eestis väga vähe säilinud. Paiguti esineb siin jõesängi läheduses humala-segametsa, kus lopsakas ja liigirohke alustaimestik (toomingas, paakspuu, näsiniin, lodjapu, jne), kasvab ka looduskaitsealust karulauku.

* **Karusekose** on andnud pealkirja Suure-Jaani lähedalt pärineva kirjaniku Albert Kivikase (1898–1978) romaanile "Karusekose". Romaan avab lugejale siinse elu tagamaid. Karusekose lähedal Kuresoo lõunaosa servas asub teadaolevalt Eesti kõrgeim rabarinnak (6–8 m).

* **Riisa küla** esimesed kirjalikud andmed pärinevad 17. sajandist. Suurvesi tõusis kevadeti siin nii kõrgele, et viis kergemad majad paigast. Loomade jaoks olid selleks ajaks ehitatud parved, soojema kevadega aeti loomad rappa, puuriidid köideti aedade külge. Majade vahel peeti ühendust ühepuulootsikute-ga. Riisa asus õigeusu kool, mis töötas 1935. aastani. Hoogne majandus- ja seltielu oli siin 20. sajandi esimesel poolel, kui tegutsesid ka paljud seltsid ja ringid. Küla elanikkond oli enam kui kümme korda suurem praegusest. Kolhoosiaastad "kuivatasi" Riisa küla kokku ja asustus on jäänud vaid endise küla kesk-kele.

* **Saarisoo kanuukeskus** asub Tori-Kaansoo maantee 13ndal kilomeetril, Navesti jõe paremkaldal. Siit võib tellida kanuamatku Pärnu, Navesti, Halliste, Raudna, Kõpu või Lemmjõe. Igal aastal korraldatakse siin ka haabjavalmistamise õppelaagreid kogenud meistrite juhendamisel. Ka rattaretkelistel on võimalus haabjavalmistamisel kätt proovida. Selleks tuleb aga kõigepealt ületada Navesti jõgi, ükskõik kas kanuu või haabjaga. Jõe äärde jõuab peale kilomeetrist jalgsimatka Riisa raba laudteel.

Kes jalgsimatka või kanuusõitu pelgab, võib Saarisoole sõita ka jalgrattal, kuid siis on vahemaa ühe kilomeetri asemel kümme.

* **Kõrtsi-Tõramaal** asub 1998. aasta augustist Soomaa rahvusparki külastuskeskus.

* **Tipu küla** kujunes 19. sajandi teisel poolel. Tipu algkool hakkas tööle 1895. a endises kõrtsihoones. 1932. a õnnistati Tipu uus koolimaja. Kool oli küla kooskäämise kohaks.

Kuulsad olid siinsed teeõhtud, tegutses haridusselts, taidlusing ja oli oma raamatukogu. Kool suleti 1964. a õpilaste vähesuse tõttu. Aastaid asus vanas koolimajas TRÜ bioloogide suvebaas. Nüüd kavandatakse samasse looduskooli-õppekeskust.

* **Iia külas** Väike-Männiku talus asub väike talumuuseum.

* **Kõpu küla** kohta pärinevad esimesed teated 1481. aastast. Kõpu mõisaansambliisse kuuluvad 18. saj pärinev baroksete vormidega vana ning 19. saj alguses ehitatud esinduslik klassitsistlik uus peahoone, kõrvalhooned ja liigirohke park. Aastatel 1860–1903 töötas Kõpu jõe ääres nüüdises Punakülas mõisa masinatehas (nn Kõpu Punavabrik), kus valmistati reहेpeksumasinaid, põllutööriistu, jahu- ja saeveskite ning viina- ja õllevabrikute sisseseadet. Retkelised saavad osa Kõpus toimuvatest Baltic Cup'i võistlustest mägijalgrataste krossis. Võimalus kaasa lüüa erinevatel jõukatsustel – vigursõidus, kiikingus jms.

* **Suure-Jaani** – poolteise tuhande elanikuga linnake on Viljandimaa põhjosa piirkondlik keskus ja tähtis maanteeõlm. Suure-Jaani Püha Johannese kirik on ehitatud 13. saj keskpaigas ning on seega vanimaid Sakala maakirikuid. Suure-Jaani kalmistule on maetud J. Köler, M. Saar, vennad Kapid.

* **Lõhaveres** asus eestlaste muistse vabadusvõitluse ajal, 13. sajandi alguses tugevasti kindlustatud linnus, tuntud eestlaste vanema Lembitu linnusena. See eestlaste vabadusvõitluse hääl oli muistse Sakalamaa üks peamisi keskusi.

Soomaa külastuskeskus ja koprarada

Koprarada viib läbi kena metsa.

Rannaluided keset Eestit

Viljandist vaid viieteistkümmet kilomeetri kaugusel läänes võib leida paiga, mis üllatab oma pinnavormidega. Raudna jõe luhtade ja Valgeraba kõrvale on end sättinud luidestik, mis tekkis kümme tuhat aastat tagasi, mil siin loksus Balti jääpaisjärvi. Ruunaraipe luidetest läks kord üle talitee – ja küllap siia jättis oma elu nii mõnigi setukas.

Kõige mõnusam on siinsel vahelduval maastikul sõita jalgrattal, vuhisedes

üle Sauga, Osju, Ruunaraipe ja Miiliaugu luidete – ning jõudes välja näiteks Lubjasaare taluni. See koht on siiani Johann Köleri sugulaste käes, kes kuulsa maalikunstniku ja rahvusliku ärkamisajaga seotud paika taastavad ja teile kohaliku vanavara ning Köleriga seonduvat näitavad.

Üks viga küll siinsetel luidetel on – vett supluseks ei leia. Kuigi paik meenutab Nõva randa Harjumaal või Kauksi

Tõramaal asuv Soomaa külastuskeskus on rajatud paika, kus kohtuvad kaks maakonda, kolm valda ning ristuvad põhitreed. Siit on nii Pärnusse kui Viljandisse 44 kilomeetrit. Kunagi asus siin kõrts, millest küll midagi peale nime pole säilinud. Siin võib telkida ning leida eest veekraanid, kopraraja ja asjaliku info rahvusparki kohta.

Nii külastuskeskus kui Oksa vaateorn, mitmed matkarajad ja stendid, matkaonnid ja laagripidsid saavad valmida tänu koostööprojektile Taaniga. Eelmisel suvel avati külastuskeskuses püsinäitus, mille huvitavamaid osi on interaktiivne teabesüsteem. Külastaja istub arvuti taha, valib olemasoleva 19 teema seast huvipakkuva ning saab näha ja kuulda minutipikkust videolõiku. Olgu siis kunagine palgiparvetus või praegused matkarajad, põder või murakad – siin saab valida, millist Soomaa valdkonda tahetakse looduses täpsemalt tundma õppida. Asi tasub uurimist, sest säästab aega ja võimaldab suurel Soomaa leida endale huvikohasema. Külastuskeskusest saab ka asjakohaseid kaarte ja voldikuid. Kuu jooksul külastab keskust umbes poolteist tuhat inimest.

Siit saab alguse poolteise kilomeetri pikkune koprarada, mille laudteed mööda on sama kindel käia kui aidapõrandal. Rada läbib metsa ning jõuab viimaks Tõramaa jõeni, mille kobras üles paistunud. Jõe teisel harul võib kuival ajal näha kopratammide ehedal kujul, mis muidu vee alt välja ei paista. Rada pakub parajat jalutuskäiku neilegi, kes muidu metsa alla mudasse kõndima ei kipuks.

kanti Peipsi ääres. Küll aga kohatakse siin sügiseti ohtralt marju ja seeni. Kõrge-ma luite all orus taastatakse paarikümne aasta eest rajatud matkamaja. Selle katus kaetakse laastudega, nagu Soomaal ikka tavaks olnud. Ülemöödunud talvel tegid uurijad kindlaks, et siinkandis armastavad luusida ilvesed. Nii mõnigi kits, kes luidetel lume alt söödavat leidis, kaotas siinmail oma elu.

Tiit Kändler

Ostes rattaretkel Looduse Eesti turismi eri 2000 või tellides ajakirja Loodus vähemalt pooleks aastaks,

VÕITE VÕITA TELGI!

Loosimisel osalemiseks täitke ajakirja müügipunktis kupong. Loosimine toimub pühapäeval retke lõpetamisel.